

IOAN PETRU CULIANU

Calatorii
in lumea
de dincolo

Aflu de pe un site de achizitionat carti ca pentru „*Calatorii in lumea de dincolo*” pretul este 32,4 lei. Am facut un exercitiu de imaginatie si mi-am zis ca daca pretul *Calatori*

e

i in lumea de dincolo

costa atat, sau, ma rog, costa un pret in bani, cine ar fi dispus sa plateasca? Nimeni, normal...Totusi, in cultura omenirii exista niste intrebari referitoare la acest subiect, pe care ni le punem de cateva mii de ani.

Culianu, in lucrarea sa, face o incursiune in diferite culturi si perioade istorice, incercand sa gaseasca raspunsuri. Lawrence E.Sullivan (director al Institutului de Studii Religioase de la Universitatea Harvard, S.U.A.) „ *Prezentarea facuta de Culianu calatoriilor egiptene de dupa moarte, fantomelor chinezești, extazului iranian, medicinei grecești sau misticismului evreiesc ne face sa regandim acele dezbateri despre spirit, materie si aparente . Culianu avanseaza o ipoteza cognitiva: traditiile culturale sunt rezultatul unui set limitat de reguli simple, cum ar fi: «Exista o alta lume», «Lumea cealalta este plasata in cer* », *«Exista trup si suflet» si «Trupul moare, sufletul merge pe lumea cealalta»*

Nu vreau□ să se înțeleagă că I.P. Culianu ar fi conceput o carte de popularizare sau comercială - cu sensul peiorativ al termenilor -, ci că, sub masca unei relative accesibilități, el a vehiculat multe concepte și teorii inedite și că a reușit să exprime cele mai abstracte și nuanțate idei în forme mai accesibile. Este o performanță care nu stă la îndemîna oricui, iar rezultatul acestui demers este o carte a cărei lectură este profitabilă atît pentru nespecialist, cît și pentru cel mai exigent specialist. Am să punctez un singur exemplu. Pentru a comenta și explica manifestările extatice, viziunile unor lumi paralele și călă-toriile în alte lumi, autorul vehiculează teoria spațiilor n -dimensionale (cap. 1). Or, pentru toată lumea, inclusiv pentru oamenii de știință, spațiul cu mai mult de trei dimensiuni (spațiul cvadridimensional, de exemplu) rămîne, dacă nu un construct matematic, cel puțin un concept teoretic abstract. Unii îl folosesc în teoriile lor pentru a justifica tot ce este neînțeles, tot ce se referă la spiritism, parapsihologic, puteri extrasenzoriale etc. Spațiul n -dimensional a devenit un fel de depozit comod și supraaglomerat, în care aruncăm toate ignorantele și nepu-tințele noastre. Cert este faptul că nu putem înțelege și nici măcar intui un astfel de spațiu, pentru că - fiind extrasenzorial - nu-l putem percepe. Pornind de la o carte desuetă azi, *Fiat land* (Platlanda), publicată în 1883 de reverendul englez Edwin Abbott, I.P. Culianu recurge la o foarte ingenioasă și inteligentă translare a problemei: putem intui ce ar însemna un (ipotetic) spațiu cvadridimensional în raport cu niște ființe tridimensionale, analizînd ce ar însemna un spațiu tridimensional în raport cu niște (ipotetice) ființe bidimensio-nale '. Pornind de la astfel de teorii cvasiempirice și

analizându-le pe cele ale spiritiștilor (din jurul anului 1900), Culianu ajunge la teoria relativității și la conceptul de „continuum spațio-temporal” elaborate de A. Einstein.

„In același timp, autorul urmărește felurile cum au imaginat pro-zatorii călătoriile în spații paralele, de la Lewis Carroll, Charles Howard Hinton □ sau Jorge Luis Borges” - scrie Andrei Oisteanu în prefata cartii prezentate astăzi.

Sunt aspecte foarte interesante și diverse reliefate de Culianu în cartea sa. Mie, nu-mi revine alt rol decât acela de a vă prezenta câteva fragmente care mi-au atras în mod deosebit atenția și a încerca să fac, în unele cazuri, câteva comentarii.

Mesopotamia:

”În jurul anului 4000 a.C, sumerienii au clădit o civilizație avansată în jurul orașelor Ur, Uruk și Kiș, cu □ misterioasele lor temple zigate. Cuceritorii semiți ai sumerienilor, accadienii, □ au arătat un respect deosebit pentru cultura sumeriană și au tradus multe scrieri în propria lor limbă. În jurul anului 1600 a.C, o altă populație semită, asirienii, și-a întemeiat

imperiul în partea de nord a Mesopotamiei. Lupta milenară pentru putere dintre Asiria și Babilonia părea să se încheie când Asiria a cucerit Babilonia în secolul al VI-lea a.C. Totuși Babilonia i-a ajutat pe noii săi aliați, mezii de est, să cucerească Ninive, capitala Asiriei.

În anul 539 Babilonul și-a deschis porțile în fața puterii care se ridica în regiune, perșii. Civilizația cu mai multe straturi sumeriano-accadiano-asiriano-babiloniană, cu multele sale limbi și dialecte, a fost astfel înghițită de o altă putere mondială; călca! în picioare, rămășițele sale s-au păstrat pentru ochiul căuții torului modern care și permite plăcerea de a studia istoria.

Oricât de diversă ar fi fost cultura Mesopotamiei timp de □ milenii, mitologia sa prezintă o remarcabilă continuitate. Primei povestiri referitoare la călătoriile în alte lumi sînt din Sumer „Ghilgameș și Țara celor vii” □ „Moartea lui Ghilgameș” □ „Coborîrea zeiței înarma în Lumea de Jos. Elaborata versiune accadiană a epopeii lui Ghilgameș s-a dezvoltat în jurul anului 1600 a.C, pe baza unei vechi tradiții sumeriene (din jur) anului 2100 a.C). Cultura

Mesopotamiei timp de milenii, mitologia sa prezintă o remarcabilă continuitate. Primei povestiri referitoare la călătoriile în alte lumi sînt din Sumer „Ghilgameș și Țara celor vii” și „Moartea lui Ghilgameș”, „Coborîrea zeiței înarma în Lumea de Jos. Elaborata versiune accadiană a epopeii lui Ghilgameș s-a dezvoltat în jurul anului 1600 a.C, pe baza unei vechi tradiții sumeriene (din jur) anului 2100 a.C).

Despre Mesopotamia Octavian Paler are o istorioara simpatica, pe care vreau sa v-o spun.

Autorul mentionat spune in „Aventuri solitare”: „Îmi vine în minte ce povestește undeva Ortega y Gasset (e o anecdotă, oare?). La sărbătorirea aniversării lui Victor Hugo ar fi fost organizată o recepție la Elysee, la care au luat parte, prezentându-și omagiile, reprezentanți ai tuturor națiunilor. Sprijinit, cu cotul, de un șemineu, în marea sală de ceremonii, maestrul francez asculta cum ușierul anunța solemn: „Monsieur le Représentant de l'Angleterre”. La care, Victor Hugo ar fi spus cu voce tremolată: „L'Angleterre! Ah, Shakespeare!” Au urmat: „Monsieur le Représentant de l'Espagne”. Și: „L'Espagne! Ah, Cervantes!” „Monsieur le Représentant de l'Allemagne”. Și: „L'Allemagne! Ah, Goethe!” La un moment dat, ușierul a zis: „Monsieur le Représentant de la Mésopotamie”. Câteva clipe, Hugo a părut descumpănit. Apoi, a exclamat: „La Mésopotamie! Ah, l'Humanité!”.

„Cea mai exactă definiție a unui templu din Orientul Apropiat – valabilă în cazul Mesopotamiei - este aceea de teatru cu zei. Acestea erau simple statui doar pentru observatorul neinițiat, nu și pentru mulțimea de preoți rași în cap, preoți care îi slujeau, îi hrăneau, îi spălau și îi scoteau la plimbări ceremoniale.”

Confesiunile obligatorii ale egiptenilor antici:

*„Două inovații majore în credințele egiptene privind viața de apoi și incluse în Cartea Morților sînt descrierea procesului defunctului, în descîntecele 30b și 125b, care constă în faimoasa „psihostazie” sau cîntărire a sufletului pe talerele celui ce ține balanța, și nu mai puțin faimoasa „confesiune negativă a păca-telor” de către defunct, în descîntecul 125a. Deși, în general, se presupune că un egiptean face binele și se ferește de rău, lista de acțiuni negative ni s-ar putea părea ciudată, mai ales cînd este vorba de munca în exces, considerată a fi una dintre cele mai grave culpe. „Nu am făcut vreo faptă rea, **nu am muncit în fiecare zi mai mult decît era necesar.** .., numele meu nu a ajuns în birourile celor care controlează sclavi, nu l-am sărăcit pe orfan de bunurile sale..., nu am ucis... etc.”*

Oare am putea intelege mai bine dupa ce citim acest pasaj, si mai ales partea subliniata, ca Oscar Wilde avea dreptate cand spunea ca „ *munca este refugiul oamenilor care nu au altceva mai bun de facut* ”?

Metempsihoza sau reincarnarea:

„Catalepsia sau moartea aparentă, denumită chiieh, este atri-buită unor cauze diferite, printre care pierderea sufletului hun. Se crede că diferite vrăji și droguri aduc înapoi sufletul hun, care este în întregime transferabil și care poate chiar să intre într-un animal (așa cum Lucius a devenit măgar în Metamorfozele lui Apuleius). Un caz de metempsihoză - sau de însuflețire a corpului unui defunct prin sufletul unei alte persoane ...”

Levitatia:

Din punct de vedere european, fenomenul a fost considerat demonic. Altfel stau lucrurile in Asia, in cultura indiana, unde „*Vedele*” sunt un adevarat manual de levitatie pentru cei initiati. Se spune ca cei care practicau levitatia se puteau ridica la 90 cm. deasupra pamantului, astfel contactul cu divinitatea devenind mai facil. Primele marturii despre levitatie dateaza din anul 527 i.e.n.

„Conform textului pali, principala iddhi a lui Tathagata (Buddha) este levitația .Puțin după iluminarea sa, „Cel care s-a trezit” a zburat peste apa raului Gange, „dispărând de pe un mal al raului și reapărând pe celălalt mal, în compania confrăților”. O altă sursă relatează că luntrașul i-a cerut lui Buddha taxă pentru traversarea raului. „Om bun”, i-a spus Buddha, „nu am cu ce să-ți plătesc pentru traversare”, și în același moment a zburat peste apă pe malul opus. Totuși, pe de altă parte, știm că Buddha l-a convins pe un ascet să nu meargă pe suprafața apei, dacă poate folosi o barcă.”

Liturghia funerară în budismul tibetan:

I.P. Culianu descriind credința tibetană referitoare la naștere, moarte, reîncarnare: *Bar-do'i-th os-grol („Cartea morților”;; se citește Bardo thodol) este o gter-ma („comoară ascunsă”), adică o lucrare apocrifa, de dată incertă, al cărei autor probabil este apostolul budismului tantric în Tibet, Padmasambhava , care a fost ascunsă în timpul vieții acestuia, pentru a fi*

dezgropată secole mai târziu. Din principala biografie a lui Padmasambhava scrisă de discipola sa, prințesa Yeshe Tsogyel aflăm că gurul din Tibet a fost o încarnare a lui Buddha Amitabl, că a primit instruirea yogină direct din ceruri și că putea zbura ca o pasăre. Bardo thodol este o liturghie funerară lamaistă, menită a îndruma sufletul mortului, îndeplinind astfel funcția unui manual șamanic pentru „invocatorii de suflete”, adaptat la exigențele foarte sofisticate ale ritualului și doctrinelor lamaiste. Scopul citirii Bardo thodol lângă defunct, timp de patruzeci și nouă de zile, este de a „închide ușa” uterului deschis - gata să prindă sufletul pentru a-l întemnița într-un trup - și de a asigura sufletului o soartă postumă bună. De fapt, bardo înseamnă orice „stare intermediară” și nu se limitează neapărat la starea de după moarte. În acest sens, textul vorbește despre șase bardo: „bardo a nașterii, bardo a visu- rilor, bardo a meditației (samadhi), bardo a momentului dinaintea morții, bardo care ține de dharmata și bardo a devenirii. Prin moarte se poate avea o experiență numai a ultimelor trei bardo.k

„Preoții bardo trebuie să efectueze un ritual cu scopul de a-l îndepărta pe defunct de la încarnarea în lumile inferioare și pline de durere, □ concentrându-se în egală măsură ca să împiedice sufletul să intre în oricare dintre lumi. Pentru aceasta, recurg la un set de metode pentru „închiderea ușii uterului”. Într-adevăr, încep să apară nenumărate cupluri care se împerechează și utere de toate felurile stau încolonate ca să primească sufletul. Mecanismul renașterii îl constituie dorința pentru sexul opus : un suflet intră în uter și devine fiică, dacă este atras de tată, iar altul devine fiu, dacă este atras de mamă. În fiecare caz, se încearcă un puternic sentiment de gelozie față de părintele de sex opus care se împerechează cu părintele favorit.

Implicațiile acestui text sînt numeroase. În primul rînd, este ușor de observat faptul că el conferă complexului Oedip o explicație transcendentă. Textul este, evident, o „versiune” a mitului lui Oedip, o versiune care include deja interpretarea freudiană. În al doilea rînd, textul arată că părinții sînt aleși de copii, o decizie pe care ar putea să o regrete amarnic. În același timp, această explicație conferă copiilor un fel de stranie supe-rioritate asupra părinților lor.

În răstimpul acesta, preoții bardo încearcă prin toate mijloacele să convingă conștiința defunctului să nu intre în vreun uter. Dacă nu reușesc acest lucru, încearcă cel puțin să îndrume sufletul rătăcitor către uterul cel mai adecvat, conform unor criterii ca poziție geografică, bogăție și condiție socială. Alege-rea este dificilă, pentru că uterele nefavorabile pot arăta atrăgător și invers.

Textul se referă la tehnici yoga care ar trebui practicate în timpul vieții pentru a trece nevătămat prin starea bardo și a face apoi alegerea potrivită. Aceste tehnici sînt intens popularizate Printre călugări: de mai multe ori apare ideea că, indiferent cît de mari sînt meritele religioase ale cuiva, acesta poate fi totuși confruntat cu toate aspectele neplăcute ale stării bardo, dacă n-a acordat atenția cuvenită pregătirii yogine spre a o evita.”

*„ Restul tratatului se referă la arta de a muri și la pregătirea pentru starea bardo. Adeptul este învățat cum să recunoască **lumina clară care se ivește în minte la moarte** și cum să evite iluziile stării bardo, lăsîndu-se absorbit în acea lumină nirvanică. Chiar dacă se ratează recunoașterea luminii clare, adeptul este învățat să recunoască secvențele următoare ale stării bardo și, dacă renașterea nu poate fi prevenită, cum să aleagă un uter adecvat. Este limpede că, în acest caz, yoginul întreprinde o călătorie imaginară în altă lume, care anticipează starea bardo.”*

Am subliniat cateva cuvinte mai sus pentru ca am auzit sau am citit cu totii despre experientele unice si la fel povestite de cei care revin din moarte clinica... Dupa cum vedeti, scenariul e la fel, de fiecare data si in diferite religii.

Religia iraniana:

„Studiind Avesta, învățații ca Philippe Gignoux și Gherardo Gnoli au ajuns la concluzia că religia iraniană era într-adevăr bazată pe o ideologie șamanică. Gnoli deduce aceasta bazându-se pe „starea de maga” menționată în Găthă, sau imnuri ale lui Zarathustra, cea mai veche parte a Avestei. Conform lui Gnoli, maga menționată în Găthă se referă la o experiență extatică, la o stare de uniune vizionară cu arhanghelii zoroastrieni, amesha spentas (nemuritori benefici). Această stare este definită drept o, iluminare specială (cisti), o formă de cunoaștere transcendentă, dincolo de limbaj și de percepție. Tradiția medio-persana vorbește, de asemenea, despre o viziune spirituală, o viziune psihică acorporală, opusă viziunii fizice
.”

„Criteriile potrivit cărora zoroastrienii acordă răsplată postumă pot părea pentru noi nu mai puțin ciudate decât cele care se întâlnesc în Oceania. De exemplu, conform credinței zoroastriene, femeile pot ajunge la cele mai înalte niveluri dacă „și-au satisfăcut soții și stăpînii și au fost supuse, respectuoase și ascultătoare față de ei”; o altă faptă meritorie care deschide porțile paradisului este omorîrea unei reptile. De asemenea, conform religiei mazdeene, nu e bine să se verse lacrimi pentru defunct, fiindcă aceste lacrimi sporesc apele unui rau mare din viața de apoi și sufletele morților au mari dificultăți la traversarea lui.”

Platon despre suflet si trup:

*”Acest set de metode prin care, pe cît posibil, sufletul este separat de trup, este numit de Platon „mod de viață filozofic” și poate fi definit ca o separare sistematică a sufletului de necesitățile presante ale trupului: nevoia de mîncare, de **luptă** și de sex.”*

Nevoia de lupta...Interesanta observatia lui Platon si preluata de Culianu. As mai adauga aici ca posibil ca nevoia de lupta e atat de inradacinata in fiinta umana, incat sunt foarte mici sansele ca omenirea, in intregul ei, sa fie (auto)guvernata de ganduri pasnice.Nicolae Iorga spunea ca „*pacea nu poate veni din dorinta de pace, ci din suprimarea dorintelor de razboi*”
”. Personal, am indoieli ca
suprimarea dorintelor de razboi se va infaptui vreodata...

Enoh

Enoh a fost al șaptelea patriarh după Adam. Toată viața sa a însemnat iubire, credință. După moartea sa Dumnezeu l-a făcut arhanghel, arhanghelul Metatron. Este martorul faptelor noastre și al iubirii pe care o dăruim. Ne ajută să înțelegem ceva din fiecare experiență a vieții.

Primul pământean ajuns pe planeta zeilor (conform celor scrise de Cristian Negreanu pe [www. 9am.ro](http://www.9am.ro)) a fost transportat în alta lume, unde, citez de site-ul precizat, Enoh spune că :”

„Am văzut tainele trasnetelor și tunetelor, tainele vanturilor... am văzut locul lor de origine... am văzut carările Lunii, atât partea sa ascunsă (descoperire astronomică relativ recentă-n. a) cât și partea sa vizibilă " (Cartea lui Enoh, cap. XLI, 1-5). "Stelele cerului. Am cunoscut că toate erau chemate pe numele lor... lumina lor... mărimea drumurilor pe care ele le străbateau... ziua în care ele trebuiau să apară sau să dispară" (Cartea lui Enoh, cap. XLIII:1). "Cartea mersului astrelor cerești, după regulile lor, epocile lor, numele lor, locul unde își încep drumul lor și diferitele lor poziții, toate lucrurile pe care Uriel, îngerul sfânt care era cu mine și care le conduce, mi le-a lămurit pe rând... am observat șase porți, prin care Soarele își începe drumul și șase alte porți prin care el îl termină... când Soarele se ridică pe Cer, el trece prin a patra poartă în timp de treizeci de zile... ziua are zece porți, în timp ce noaptea are opt porți... ziua se micșorează treptat...”

Culianu despre Enoh:

*”În Testamentul lui Avraam, Enoh devine un înger; heruvimii îi duc cărțile și registrele. Scrierile merkaba ulterioare îi conferă lui Enoh numele angelic de **Metatron** și conțin o descriere în culori vii a metamorfozei lui Enoh din ființă umană într-un înger făcut din foc celestial: carnea și părul i se transformă în flăcări, mușchii în foc, oasele în cărbuni arzând, pupilele ochilor în tăciuni aprinși și membrele în aripi de foc. Același lucru i se întâmplă și lui Moise într-un apocalips ebraic medieval, cunoscut sub numele de Revelația lui Moise (Gedulat Mosheh).*

*Cu toate acestea, Metatron păstrează una dintre caracteristicile umane ale lui Enoh: **el poate sta așezat.***

Acesta este un lucru important de știut, pentru că

îngerii nu pot sta așezați
, neavînd încheieturi."

Paradis si iad:

„Ca și în textul iranian tîrziu Cartea lui Ardă Virat , principala opoziție dintre bine și rău, dintre Paradis și Iad, este puternic olfactivă, fiind exprimată prin opoziția senzorială dintre mireasmă și miasmă. Imaginea podului este interesantă deoa-rece, asemenea celui din viziunea medio-persană a lui Virăz, el se lărgeste pentru a-i lăsa să treacă pe cei dreapți și se îngustează pentru a-i azvîrli pe cei vicioși în rîul infernal."

Ce-i podul, interpretat aici ca o punte de trecere între bine si rau?

„ se spune că, în clipa morții, un soldat anonim a fost, datorită unei viziuni, martorul destinului trist al unui anume Ștefan care, cu trei ani înainte, avusese la rîndul său viziunea Iadului, dar nu se caise. Soldatul a relatat că în Iad a văzut un pod peste „un rîu fumegînd..., care avea un miros

dezgustător și insuportabil". Podul ducea către „minunate pajiști înverzite, pline de flori gingașe", răspîndind „un miros atît de delicat, încît mireasma îi încînta pe toți cei "care stăteau sau treceau prin acel loc" .

Islamism:

„Tradiția referitoare la călătoria în altă lume efectuată de întemeietorul Islamului s-a cristalizat în jurul unui nucleu timpu-riu. Se presupune că „Noaptea călătoriei și a viziunii" a profetului Mahomed a avut loc în a douăzeci și șaptea zi a lunii Rajab, similară cu versiunea datorată tradiționaliștilor Bukhari și Muslim (secolul al IX-lea). Arhanghelii Jibrîl și Mîkail îi fac o

vizită lui Mahomed. Mikail aduce cu el apă din izvorul sacru, Zamzam, din Mecca. Jibrîl îi deschide pieptul și abdomenul lui Mahomed, îi scoate inima, o spală de trei în apă și o umple cu bunătate, înțelepciune, credință, certitudine și islam (supunere față de Dumnezeu); după care îl înseamnă pe Mahomed, între umeri, cu pecetea profeției. După acest episod cu un autentic iz șamanic, profetul încalecă pe faimoasa lui asină Burāq, cu aripi și cu chip de om, urmîndu-l pe Jibrîl în diverse locuri, unde oamenii fie sînt recompensați pentru zelul lor religios, fie sînt pedepsiți pentru indolență. În Ierusalim, Mahomed stă de vorbă cu sufletele unora dintre cei mai vestiți reprezentanți ai tradiției evreiești, precum Avraam, Moise, David, Solomon și cu Isus însuși, despre care se spune că putea să creeze o pasăre din argilă și să-i dea viață cu propria sa suflare. Apoi, Jibrîl îl duce pe profet într-o călătorie prin ceruri: în primul cer Mahomed îl întâlnește pe Adam, în al doilea îi vede pe Isus și pe Ioan evanghelistul, în al treilea pe Iosif, în al patrulea pe Idrîs-Enoh, în al cincilea pe Aaron, în al șaselea pe Moise și în al șaptelea pe Avraam. Aceștia vin apoi la ultimul lotus' (sidrat al-muntahă), unde Mahomed contemplă slava lui Dumnezeu și vorbește cu El, primind misiunea de mesager al revelației (rasul), precum și cele opt componente ale credinței adevărate

:

islam

(supunere față de Dumnezeu),

hajj

(pelerinajul la Mecca),

jihād

(războiul sfînt), milostenia, rugăciunea rituală, postul de Ramadan și poruncile pentru facerea faptelor bune și evitarea celor rele.

Inițial, Dumnezeu i-a poruncit lui Mahomed ca oamenii să spună cincizeci de rugăciuni pe zi, dar, la sfatul lui Moise, care știa cît de slabe sînt ființele umane, acest număr a fost drastic redus la cinci

”

Concluzia lui Ioan Petru Culianu:

„Analizînd serii mai complexe ale călătoriilor în alte lumi aparținînd unei aceleiași tradiții, se pot trage concluzii tipolo-gice. Astfel, de exemplu, rezultă că tradiția evreiască prezintă un număr de trăsături constante, una dintre cele mai importante fiind aceea că personajul căruia i se arată alte lumi nu recurge la droguri și nici la alte mijloace pentru a-și provoca o viziune. Pur și simplu, el zace adormit pe un pat, de regulă într-o stare de depresiune. Pe de altă parte, în tradiția greacă vizitele în alte lumi survin în stări la limita morții sau ca urmare a incubăției, iar în tradiția iraniană consumul de halucinogene face parte din scenariu. Apocalipsele paleocreștine nu sînt decît o continuare a modelului evreiesc, în timp ce, în Evul Mediu tîrziu, viziunile altor

lumi sînt mult mai adesea provocate de experiențe la limita morții, trăsătură care a devenit caracteristica exemplară a apoca-lipselor din secolul al XII-lea și al XIII-lea.”

Mircea Eliade despre I.P.Culianu:

„Esti deja unul dintre adevaratii istorici ai religiilor, unul dintre putinii de care disciplina noastra, in criza, are mare nevoie. Esti recunoscut ca atare de multi colegi si studenti; dar, ca si in cazul meu – de altfel norocos –, iti vor trebui inca 15-20 de ani ca sa fii proclamat de Academii si Universitati, si sa devii «popular» in marele public al diferitelor culturi“.

Acei 15-20 de ani de care vorbea Eliade n-au mai venit niciodata, pentru ca „*timpul n-a mai avut rabdare*” (Marin Preda).